

Mi smo potomci Napoleona, zavojevalca,
 mi smo potomci Karla Marxa in Jeana Jaurèsa, pomirjevalca,
 mi smo sodobniki Lenina in Clemenceauja
 in milijonov nemih težakov — brezimnih junakov.

Mi smo Evropa.

V srcu Evrope stojim in motrim:
 Ali ne ruši pod mano se antični Rim?
 Ali ne lušči se tam na iztoku iz rdečih meglà
 sinje, pràvjljčno mesto iz belega kamenja —
 mesto bodočnosti?

Fran Albrecht / Knjižni jubilej

Založnica in izdajateljica Ljubljanskega Zvona — Tiskovna zadruga — je praznovala dne 27. oktobra letošnjega leta desetletnico svojega obstoja. Ta s trgovskih vidikov morda manj pomemben jubilej je tem pomembnejši z vidikov slovenske kulture. Zakaj neoporečno je, da je Tiskovna zadruga v povojni dobi storila za prosep in popularizacijo slovenske knjige neizmerno več, nego vsaktero izmed starejših ali novejših slovenskih založništev v tem času. Starejša založništva so po večini onemela in hranila svoj obrat iz svojih starih, predvojnih zalog. Kaj bo z bodočnostjo slovenske knjige, jih je malo brigalo. Tako so se sama odpovedala svoji lepi nalogi, ki ne tiči zgolj v kupčijskem pridobivanju, marveč je zvezana večkrat tudi z občutnimi žrtvami. Zato so se v prvem navalu povojne konjunktore ustanovile razne nove založniške družbe in zadruge, ki so nekaj let naravnost preplavljale slovenski knjižni trg s svojimi edicijami. Toda kdor pregleduje kataloge teh založb — razen dveh —, ne more biti vesel njih uspeha, zlasti kar se tiče lepega slovstva. Človek se čudi, s kakšno vnemo so se investirale dostikrat ogromne vsote v literarno malo pomembna ali naravnost ničvredna dela, ki seveda ne bodo in ne morejo biti nikoli razprodana. Obžalovanja vredno je, koliko narodnega premoženja se je tako pogubilo. To pa se je godilo zategadelj, ker ta založništva niso pritegnila v svoj obrat enega najvažnejših faktorjev: literarnega konzulenta. Da si je Tiskovna zadruga v tako kratkem času ustvarila razmeroma lepo knjižno zalogo, v kateri so dela tudi najvišjih literarnih kvalitè, je poleg spretne gospodarstvenega vodstva nedvomno vzrok to, ker so ji stali

ob strani tako preizkušeni literarni svetovalci kot so Ivan Prijatelj, Janko Šlebinger in drugi.

Tiskovna zadruga se je ustanovila v času, ko je slovenstvo preživljalo svojo najtežjo krizo. Bili so to bridki, temni časi, ko je besnelo avstrijsko nasilje. To nasilje se ni ustavljalo samo pri političnih vprašanjih, marveč se je zagrizlo globlje, v dušo naroda. Nastopila je neka brezupna apatičnost in redki so bili tisti, ki so čvrsto verovali. Slovenski kulturni delavec je tičal v vojaških cunjah. Slovenska matica je nasilno onemela. Revije so životarile, knjige skoro niso izhajale več. Dnevno časopisje, če je hotelo živeti, se je moralo hliniti. Žila slovenstva je prenehala utripati. Tedaj se je zbrala v Ljubljani gruča mladih, agilnih mož, ki so s svojo vero slutili v bodočnost. Ustanovili so Tiskovno zadrugo. Idejni povod za ustanovitev jim je bila zavest, da je lepa knjiga narodu v njegovem trpljenju največja uteha, in pa misel, ki jo je lepo formuliral Pavel Grošelj na slavnostnem zborovanju zadruge ob njeni desetletnici, ko je dejal: »Mislili smo tedaj: do koder sega slovenski očenaš, gredo naravne meje slovenstva; do koder pa sega slovenska knjiga, pojdejo njegove praktične meje.»

Zunanji povod za ustanovitev pa je bila prav skrb za Ljubljanski Zvon, ki je bil tedaj na tem, da mu Narodna tiskarna koncem leta 1916. ustavi izdajanje. Število naročnikov je palo pod pet sto... Zadruga je prevzela list v svoje roke in poverila uredništvo Otonu Župančiču, ki je energično jel zbirati razkropljene sotrudnike ter pričel dajati listu svoj osebni pečat. Člani zadruge pa so šli med narod in tako se jim je posrečilo, da so že po enem letu dvignili število naročnikov na dotlej nečuvno višino: tri tisoč. S tem svojim činom pa zadruga ni napravila samo neprecenljive življenske usluge tej najstarejši slovenski reviji, temveč je s svojo agilno podrobno agitacijo dosegla, da se je zopet zbudilo med narodom zatrto zanimanje za slovensko knjigo. In to je bil morda njen najlepši čin.

Vzpodbujena po njenem vzgledu, njeni sveži inicijativnosti in uspelem poizkusu so se jela kmalu nato ustanavljati razna druga založništva, da omenimo samo lepo razvijajočo se Novo založbo ter Socijalno matico.

*

Slovenskega knjižnega podjetja seveda ni mogoče meriti s takimi zahtevami in takim merilom, s kakršnim se presojuje razni veleobrati vzornega nemškega knjigoštva, n. pr. S. Fi-

scherja v Berlinu ali Diederichsa v Jeni. Vzlic temu je Tiskovna zadruga, ki se je iz neznatnih početkov s skromnimi prispevki intelektualcev in trgovcev, a tudi preprostih obrtnikov in roko-delcev razvila v ugledno podjetje, že v prvem desetletju izpričala, da je sposobna prenesti vsakršno kritiko. Dokazala je, da sloni njena zgradba na solidnih temeljih. Tempo, v katerem se je razvijala doslej, je bil živ, nagel, strokovnjaško inicijativen. Ako se bo tudi v bodoče razvijala tako, utegne postati za Slovence vzor založniškega podjetja, ki bo tvorilo enega najbistvenejših delov pri izgradnji kulture modernega slovenstva. — V njeni založbi je v prvem desetletju izšlo 150 del.

Delo, ki ga vrši zadruga danes, je urejeno s sistematsko smotrenostjo. Poleg redne izdaje Ljubljanskega Zvona so v njenem programu slovenski klasiki, originalna dela, svetovna literatura, mladinsko slovstvo, poljudno-znanstveni spisi, poljudna beletrija, prevodi Shakespearja ter spisi iz politične, gospodarske in socialne stroke. Nadaljevanje nekdanje Talijske tvorijo zbirka Oder. V načrtu zadruge je tudi izdajanje prirodoslovnega lista, kar pa se doslej ni izvršilo.

Kritičen pogled preko izvršenega dela nam seveda odkrije kak nedostatek ali vrzel, ki se v prvih letih priprav in graditve še ni utenila izpolniti. Najdragocenejši dar zadruge je gotovo izdajanje slovenskih klasikov. Temeljite, premišljene in vestno komentirane Prijateljve izdaje Jurčiča in Tavčarja, nadalje Šlebingerjev Maselj-Podlimbarski in Glonarjev Jenko bodo nedvomno ustrezali slovenskim potrebam za najmanj pol stoletja. Jako važen in dragocen del zadruge tvori slovenski Shakespeare v Župančičevih prepesnitvah. Ti prevodi, živi in tvorni, so najvišja priča slovenske besedne kulture in zato za zadrugo neprecenljive važnosti. Kazalo bi vsekakor, da se izdajanje Shakespearja kar najbolj pospeši. Nerač pogrešam na tem mestu vsaj poglobitve zastopnike staroklasične literature z njih reprezentativnimi deli. To nikakor niso mrtvi kapitali; šole vsaj bodo pri svojem pouku vedno morale segati po njih. — Šibkeje je zastopano originalno slovstvo. Poleg pesniških zbirk Debeljaka, Golarja, Pretnarja in Zbašnika je izdala zadruga Feiglove in Milčinskega humoreske, ponatis Lahovega «Hidarja» in njegovo «Knjigo spominov», zbirko Novačanovih novel in dramo «Ve-leja», ponatis Pregljevega «Azazela», Kmetove «Večerna pisma», iz mladinske literature dve knjigi Šorlija, Milčinskega «Tolovaja Mataja» in «Zgodbe kraljeviča Marka», Levstikovega «Dečka

brez imena», Waschtetove «Pravljice» ter prav za prav en sam originalni roman — šorlija «Zadnji val». To je očitno premalo; tu bo morala zadruga podvojiti svojo inicijativnost. Zalaganje originalnih del sicer nedvomno zahteva več žrtev nego izdaja kaknega senzacionalnega romana, a prva in poglavitna naloga vsakega založništva je: gojiti in pospeševati originalno domačo produkcijo. — Zanimiv je pogled preko prevodov iz svetovne književnosti. V teh prevodih se je Slovencem prvič predstavil Barbusse s svojim «Ognjem», Cervantes s svojimi novelami, Fogazzaro s «Svetnikom», Coster s svojim nesmrtnim, med Slovenci premalo znanim in premalo čitanim «Ulenspieglom». Razen teh so izšli prevodi Dostojevskega «Besov», Goncourtova «Dekle Eliza», Francea «Pingvinski otok», dve zbirki novel Andrejeva, Poljak Strug, Čeh Zeyer, Slovak Hurban-Vajanský, novele Čehova. Po dovršenih prevodih najpopularnejših Sienkiewiczovih romanov bi se založništvu priporočal prevod Reymontovih «Kmetov». Izdaja celokupnega Boccacciovega «Dekameronona» se mi za sedanji čas ne vidi aktualna, kazalo pa bi v prevodni knjižnici poleg starejših avtorjev predstaviti Slovencem vsaj najmarkantnejše sodobne romanopisce (Proust, Cendrars, Hamsun, Galsworthy, Wells, Conrad, Sinclair Lewis itd.). — V poljudno-literarnem delu so zastopani večinoma ponatisi del starejših, manj znanih slovenskih pisateljev, kot so Kaš, Starè, Dolenc. Tem bo treba v bodoče priključiti F. Levstika, Trdino, Erjavca, kakor bodo prevodu Puškinove «Kapitanove hčere» morala slediti primerna dela Gogolja in Tolstega. Vso pažnjo pa mora zadruga posvečati zlasti potopisnemu slovstvu, ki je danes ena najaktualnejših literarnih panog. — Jako razveseljiv je razvoj zbirke poljudnih gledaliških iger, v kateri je tekom petih let izšlo petnajst zvezkov, predvsem slovanskih in južno-slovanskih avtorjev. Izdaja poljudno-znanstvenih spisov pod naslovom «Pota in cilji» pa je v zadnjem času nekoliko zastala. Tu je poleg zemljepisnih in zgodovinskih opisov domačih zemljâ izpod peresa A. Melika pomembna zlasti Prijateljeva študija o ruskem realizmu, zelo važen pa je tudi prevod Stříbrnega monografije «Simon Gregorčič». Znano je, da vlada med Slovenci najobčutnejše pomanjkanje primernih monografskih del. Dolžnost zadruge je, da izda kot sintetičen zaključek izčrpne monografije vsaj onih slovanskih klasikov, katerih dela izda v svoji založbi. Te vrste spisi ne služijo samo v informacijo Slovencu,

marveč so v veliki meri potrebni tudi inozemcem, ki se hočejo pravilno seznaniti z nami. — Zadruga je zlasti v zadnjem času začela polagati veliko pažnjo na zunanjo opremo knjige.

Vse te literarno-kritične glose so mišljene predvsem kot napotilo za bodoče desetletje. Zakaj smeri, v katerih se je Tiskovna zadruga razvijala doslej, so nedvomno pravilne in vodijo k uspehu.

Zadruga sama je svoj jubilej proslavila z ustanovitvijo dvajset ljudskih knjižnic in z razpisom znatne nagrade za povest v tem listu. Uredništvo Ljubljanskega Zvona pa svoji založnici, ki je temu listu vedno posvečala vso nego in skrb in uredništvu pri idejnem in umetniškem vodstvu lista vedno liberalno puščala popolno svobodo, ne da bi ga pri tem poslu kdajkoli ovirala s kakimi izjavami, najiskreneje čestita in ji želi še obilo uspeha v njenem kulturnem poslanstvu.

Vladimir Levstik / Hilarij Pernat

(Nadaljevanje)

VII.

Tako se je začelo v Vrtni ulici novo življenje, kakršnega si pred mesecem dni ne Hilarij Pernat ne njegovi sorodniki ne bi bili mogli predstaviti. Namestu rož, ki so se osule, namestu zelene brajde in košate sence kostanjev, ki jih je osmukala burja zadnjih oktobrskih dni, namestu solnca in toplote in vsega, kar je odhajalo, je vkorakala v profesorjev zakleti raj gospa Blanka s svojo hčerjo, Fini Belečka s trebušastim Žanom in za temi štirimi plašna in sramežljiva, potrta in ponižana Mimi Plešivka z obrazom večno nabranim na jok in z usti zmerom pripravljenimi, da zaženo venomer isto, do naveličanja žalostno tožbo o ubogih otročičih in o nesrečnem Karlu, ki se ni hotel izpametovati...

Zvonec na vratih stričkovega vrta je pel zdaj malone od zore do mraka. Profesor, Stana in deviška starka Monika so že po njegovem glasu razložili, kdo prihaja. Kadar je zazvenel posebno boječe, kakor da vobče še ne poje, ampak le v strahu in trepetu zbira pogum, da bi se najponižneje drznil zavajkati v imenitni pokoj Pernatovih sob, takrat so vedeli, da je prišel Karel Plešivic osebno. Profesor je pri takih prilikah neutegoma napravil moder obraz in vtaknil v hlačni žep primeren bankovec, ako je bil dobre volje, ali pa figo, če je bil nasajen. In Stana, ki je vedela, da ju zgora pustiti sama, je pogosto slišala iz stričkove sobe ihtenje